

Szocialista szellemiségű karaktert!

Szeged szellemi karakteréről folyó vita eddigi hozzászólóinak többsége a megírt cikke címevel is igyekezett mondani valójára lényegét kifejezni. „A karakter szelleme”, „Alkotó szellem ad acta”, „A szellem karaktere”, „Szellem a palackban”, „Karakter-teljesítmény”, hogy csak a legkifejezőbbeket említsem, mind olyan címek, melyek a szerző mondanivalóját is előre vetítik. Ugyanakkor — megítésem szerint — tükrözik azt a fogalmi pontatlanságot is, mely a vitatkozó cikkek egy jelentős részében eddig fellelhető volt. Talán ez az egyik oka annak, hogy az eddig megírt cikkek jelentős része szűken, csupán a város kulturális életének néhány sajátosságát, azon belül is csak a művészeti életet tartották a témához tartozónak. A vitatkozók másik része nagyon helyesen úgy ítélte meg, hogy egy város szellemi életéről nem lehet a kulturális élet, a kultúrpolitika kérdéseinek felvetése nélkül beszélni.

Mindezt csak azért tartottam szükségesnek előzetesen megemlíteni, mert a vitával kapcsolatos feladatunk Szegednek, a közel 130 ezer lélekszámú városnak a szellemi életéről véleményt alkotni, és ami még ennél is fontosabb, javaslatainkkal, tetteinkkel segíteni annak további kibontakozását. A vitában részt venni, különösen a saját által biztosított nyilvános formában nagy felelősség, mert a közel 40 ezer példányszámú újság nemcsak a szakmabelieknek szól, hanem azokhoz is, akik a szellemi termékeket nemcsak előállítják, hanem fogyasztják is.

Az eddigi hozzászólók többsége — erről meg vagyok győződve — attól a belső fűtéstől hajtva mondott véleményt a vitában, hogy a város szellemi életét pezsgőbbé, elevenebbé és (hadd tegyem hozzá) hatékonyabbá tegye. Ezen nem változtat a cikkben fellelhető szubjektivitás és szeneveltség sem. Vagy az itt-ott megtalálható kioktató, felelősségre vonó szándék sem.

Egy város életének főbb jellemzőit, sajátosságait (karakterét) meghatározni a horizont szélesebb áttekintésével az általános politikai, ideológiai, gazdasági és kulturális helyzettel összefüggésben lehet csak. Szeged szellemi élete nem függetlenül fejlődik a magyar valóságtól, és a karakter sem független egy város általános jellemzőitől. Márpedig a mi társadalmunk egyik legfőbb jellemvonása, hogy közel negyedszázada a szocializmust építjük.

A város szellemi terméket előállító és fogyasztó rétegeiben az elmúlt 25 év alatt alapvető változás következett be. A kulturális forradalom hatása soha nem látott volumenben növelte meg a város szellemi dolgozóinak a város értelmiséginek számát. Igaz, ez így önmagában túl általános, és csak a mennyiségi fejlődést mutatja. Részletesebb vizsgálat arra is fényt derít, hogy például az 1949-ben még csak 180 főt számláló műszaki értelmiségünk jelenleg több mint 500 fő. Vagy például a 318 főt számláló orvosi létszám jelenleg 700 fölé emelkedett, a 600 tanári létszám pedig 1500 fölé; a magasan kvalifikált értelmiségiek száma 2345-ről több mint 4 ezer fölé nőtt. Ha ehhez hozzászámítom az érettségizettek számát, akkor ez a szám jóval a tízezer fölé emelkedik.

Részletesebben vizsgálva a statisztikát, feltűnik, hogy milyen nagymértékben megnőtt a műszaki értelmiség száma. Figyelmet érdemel, hogy például Szegeden is van egy METESZ, mely egyre inkább reprezentálja, hogy a tudományos és technikai forradalom korszakában a szellemi élet Szegeden sem csak a társadalomtudományok és a művészetek képviselőit reprezentálja. Ha valaki nem sajnálja a fáradságot, ismerkedjék meg a METESZ munkatervével, vagy más programjával, s látni fogja, hogy a kb. 500 főt kitevő, felsőfokú diplomával rendelkező műszaki értelmiség milyen gazdag programmal vesz részt és járul hozzá a város szellemi karakterének kialakításához. Nem beszélünk itt most a még szélesebb réteget kitevő technikai gárdáról, amely ha többségében nem is mint alkotó, de mint igényes fogyasztó szintén nagy hatóerő.

A szocialista kulturális forradalom hatása, a tudományos technikai forradalom jelentése Szegeden is meghatározója a szellemi életnek.

Szeged szellemi karakterének kialakulásában jelentős szerepet játszanak a város történeti vonatkozásai, nagy szerepe van a hagyományoknak is.

Az elmúlt 25 év legfontosabb tapasztalatai is idetartoznak. A már említett nagymértvű kulturális fellendülés a marxista-leninista ideológia térnyerése mellett kultúrpolitikánknak ezen időszakban torzulásai is voltak. A rosszul értelmezett centralizmus, a kultúra irányításának sokszor helytelen gyakorlata, a dogmatikus gondolkodásmód nem kedveztek a sajátos karakter kialakulásának vidéken sem.

Azt is tudjuk, hogy ezek a negatív hatások nem egycsapásra tűnnek el, egy történelmi időszak termékei, és egy nagyobb távlat szükséges ahhoz, hogy megszabaduljunk tőlük.

A történetiséghez még csupán annyit fűznék hozzá, hogy az elmúlt 25 év a város kulturális életében ezekkel a torzulásokkal együtt is döntő változást eredménye-

zett. Mégpedig pozitív értelemben. Ugyanakkor még az „egészséges türelmetlenségnek” is látniuk kell, hogy 25 év viszonylag rövid történelmi időszak, és hiába, az új társadalom építésének küzdelmes első évtizedeiben nem a szellemi karakter kialakítása volt az elsődleges cél, hanem a szocialista kulturális forradalom fő kérdéseinek megoldása.

Amikor társadalmi és gazdasági összefüggések szükségességét hangsúlyozom, mindenekelőtt ezekre a tényekre gondolok. Aki nem sajnálja a fáradozást, és tájékozódik egy város kulturális életének arányairól, meggyőződik a kérdések súlyozásának szükségességéről, hogy miért kell mindenekelőtt a közoktatást, egész kulturális életünk alapját támogatni. Jó példa erre Kodály zeneiskolai koncepciója, mely az egész magyar zenei nevelés alapjává vált.

Ez egyben egy nagyon fontos elvi kérdést is felvet, mégpedig a kulturális forradalom, a szocialista kultúra legalapvetőbb célját illetően. A vitában résztvevők jelentős részének szemléletéből eddig valahogy kimaradt a szellemi terméket fogyasztók igénye, márpedig egy város szellemi karakteréhez ez a kérdés is hozzátartozik. Nem másról van szó, mint arról, hogy a szocialista kultúrának a legszélesebb dolgozó rétegekhez kell szólnia. A tömegek kulturális igényét kell kielégíteni mindenekelőtt. Tartalmában szocialistának kell lennie, céljainak megfelelő nevelő hatását csak így tudja kifejteni, másképpen öncélúvá lesz. Mint ahogyan könnyen öncélúvá válhat a karakter-vita is, ha szem elől tévesztjük legfontosabb tartalmi céljainkat, és küzdelmünket nem azok megvalósításáért folytatjuk. Egy ilyen vita keretében nem érdemtelen vizsgálni, hogy a város szellemiségét egy negyedszázad elteltével milyen mértékben hatja át a szocializmus építésének tudata, milyen mértékben vallja magának a szocializmus világnézetét, a marxizmus-leninizmust.

Közismert, hogy a korszerű tudományos világnézet ismerete mind a tudós, mind a művész számára éppen a valóság megismerése szempontjából a leglényegesebb. A művész valósághoz való viszonya magatartásának determinálója, de meghatározója lehet a születendő műnek, mely azután ilyen vagy olyan formában szintén a valósághoz való viszonyt tükrözi vissza.

Mi tehát szocialista szellemiséget akarunk Szegeden is és ez a kívánság nem mond ellent a sajátosságok pártolásának és kialakításának. A szocialista szellemiség kérdését nem azért vetem fel, mintha Szegeden ebből a szempontból valamilyen különleges probléma lenne. Az az értékelés, melyet a párt illetékesei a marxista ideológia hegemon szerepéről a közelmúltban kifejtettek, Szegedre is érvényes.

Szeged szellemi életén belül a művészetek szerepét magam is nagyon fontosnak tartom. Egy tehetséges művészegénység, de különösen annak egy jólsikerült alkotása, legyen az irodalmi, képzőművészeti, zenei vagy színészi alkotás, szuggesztív erővel hat környezetére. Kialakulhatnak művészi vagy művészeti pártoló csoportok. A művekből és a művész szubjektív egyéniségéből áradó hatás uralkodóvá válhat, és ebben az esetben már sajátosságként, karakterként jelentkeznek, befolyásolja a szélesebb közvéleményt. Ez a megállapítás azonban csak a tehetséges művészekre és a színvonalas művekre vonatkozik. A tehetséges művész egyike pozitív jellemvonása, hogy vonzást gyakorol hasonlókra, maximális segítséget nyújt művésztársainak, nem a féltékenység, hanem a segítőkész motiválja cselekedeteit. Ilyen alkotó atmoszférát jelent az a közeget, ahol a művészek jól érzik magukat. A magyar történelem számos példát produkált már eddig is, hogy a befutott, tehetséges művészek hogyan támogatják kezdőtársaikat. Mindezt azért tartottam szükségesnek hangsúlyozni, mert Szegeden az alkotó művészvilág felfogása és főleg cselekedetei e kérdést illetően közel sem egységesek.

A hivatalos statisztikai adatok szerint a Szegeden élő művészek száma valamivel 200 fölött van. Számáranyuk nem lehet akadály a egységesítő törekvéseknek. Tévedés ne essék, nem a művészi irányzatok egységesítésére gondolok, hanem olyan művészi kollektívára, ahol a viták az alkotások körül folynak mindenekelőtt, nem pedig személyek körül.

Nem megallokvásra biztatok ezzel, hanem elvi alapon folyó vitákra. Alkotó atmoszférán kívül, melyben — még egyszer hang-

súlyoznám — a vezető szerep a tehetséges művészeké kell hogy legyen, a művészvilág könnyen a csalódottak, a „békétlenek” klubjává változhat, ahol az egyéni sérelmek, az intrikák uralkodnak el. Ilyen légkörben a művészek egy része saját bajait könnyen társadalmivá vetíti ki és a valóságról torz ítéletalkotás születik. A vita is bizonyítja, hogy ennek veszélye a szegedi művészvilágban is reális lehet, ha nem nyújtunk kellő időben megfelelő segítséget.

A vitában résztvevők egy része úgy ítélte meg, hogy a szegedi művészet — bár egyes ágazatait tekintve vidéki viszonylatban az ország legjelentősebb csoportját képezi — nem kapja meg a városról a megfelelő támogatást és a fejlődés késik. Ha azonban az elmúlt 25 évet, vagy csak az elmúlt 10 évet vizsgáljuk, és azokat a körülményeket és összefüggéseket, melyet fentebb csak vázlatosan tudtam kifejteni, megítésem szerint a szegedi művészi élet fokozatos fejlődésének ismérveit letagadhatatlan tények.

A Magyarországon kialakult sajátos helyzetből fakadóan Szeged társadalmi, gazdasági fejlődésével összefüggésben sokkal több támogatásra reális lehetőség nem volt. Nem szükséges itt most kifejteni Budapest szívéhatását, az adminisztratív és anyagi támogatás centrális kezelését — ennek hatását jól ismerjük. Nem véletlen, hogy budapesti művész ma alig telepszik meg vidéken. Csak példaként említem, hogy amikor néhány évvel ezelőtt egyik Kossuth-díjas szobrászművészt felkértem, hogy telepedjék le Szegeden, azt válaszolta, hogy „ha majd a beruházások után járó 2 ezreléket nem a minisztérium, hanem a város kezeli, leköltözöm”. A művész számára a jobb életfeltétel legtöbb esetben a jobb művészi teljesítményt is jelenti, természetes tehát, hogy az esetek többségében oda vonzódnak, ahol ezt megkapja.

Kétségtelen, hogy Szegeden a művészek élet- és alkotó feltételei sok kívánnivalót hagynak ma még maguk után. De nem szabad elfelejteni azt sem, ami történt. És amiben előbbre lépés történt, azt legtöbb esetben a helyi párt, állami, társadalmi vezetés és a művészek összefogása nyomán született. Gondoljunk az érdekeltek a Tiszatáj létrejöttének, majd folyóirattá válásának folyamatára. Helyi támogatás nélkül ma sem lenne folyóiratunk. Vagy akár a 10 éve működő, szintén nehezen született szegedi könyvkiadásra, melynek eredményeként 37 kötet jelent meg, s amelynek visszaszerzéséről természetesen változtatlanul nem mondunk le. A városi tanácsnál alapított művészeti díjak néhány évvel ezelőtt még szintén nem voltak. Vagy gondoljunk a szegedi képzőművészeti élet utóbbi 3-4 évében tapasztalható erőteljes fejlődésére, és az elmúlt 10 év évi 198 képzőművészeti tárlatára, mely mint kiállítási lehetőség mind a művészeknek, mind a közönségnek rendelkezésre állt. Vagy a Nyári Tárlat folyamatos megrendezésére, melyet lehet provinciálisnak nevezni — mint a vita egyik résztvevője tette —, de akkor provinciális az egész magyar képzőművészet, hiszen a nyári tárlatokon az országos viszonylatban is elismert jeles művészek állítanak ki már évek óta, akiknek képei, alkotásai nemzeti tárlatainkon is helyet kapnak.

A város tehetséges fiatal képzőművészei közül az elmúlt években többen kaptak lakást. A város most nem kis erőfeszítés árán szintén a saját erejéből 10 művészlakást épített számukra. A következő lépés egy művésztelep építése, melynek tervei körvonalazódnak.

Bizonyára vannak még, akik nem tájékozódta arról a hosszú harcra, melyet a város folytatott évekig, és, hogy ez évben végre Szegeden is lesz filharmoniai zenekar. Gondolom ennek művelődéspolitikai jelentőségét és a város határain kívüli hatását senki kétségbe nem vonja.

A vitában hangot kapott olyan vélemény is, hogy a nyári rendezvényeink színvonala elmarad más városok rendezvényei mellett. Itt nyilvánvalóan vagy tévedésről, vagy tájékoztatatlanságról van szó, és ez megint figyelemre méltó számunkra. Érdemes lenne egyik nyáron egy tapasztalatcsere látogatást szervezni és a szomszéd réjtét közelebbről megnézni. Nem tudom egyébként, hogy a cikk szerzője a Szabadtéri Játékokat is ideértette-e?

Művészi berkekben sokszor elhangzik, hogy a város csak a Szabadtéri Játékokat támogatja más művészi ágak rovására. Érdemes ezen a kritikai megjegyzésen is el-

gondolkodni. Kétségtelen tény, hogy a város az elmúlt évtizedben a Játékok fejlesztésére több tízmillió forintot fordított. E kiemelt támogatás hiányában ma a Szabadtéri Játékok nem létezne, vagy provinciális szintre süllyedt volna. Az tulajdonképpen értelmetlen veszítené. Márpedig mi a Játékoknak kultúrpolitikai jelentőségén túl várospolitikai jelentőséget is tulajdonítunk. Gondolom, senki sem vonja kétségbe, ha Szegeden nem lenne Szabadtéri Játékok, nemcsak egy kulturális rendezvénnyel lennénk szegényebbek, hanem sok minden mással, mely az elmúlt évtizedben éppen a Szabadtéri Játékok hatásaként valósult meg Szegeden. A nyári fesztiválnak bizonyos mértékig karakter alakító hatása is van. Ha viszonylag rövid ideig is, de megváltozik a város képe, gyorsabb, líkületesebb az élet; az itt tartózkodó művészek és művészegyüttesek is mindig új színfoltot jelentenek.

A vitában visszatérő motívumként jelentkezett, hogy a város jó gazdája-e Szeged szellemi életének, a hivatalos vezetés tud-e megfelelő atmoszférát teremteni a művészetek kibontakozásához. Vállalja-e a szocialista mecénás szerepét, mely a művészi és a tudományos élet továbbfejlődésének ma is egyik fontos feltétele. Az eddigi elmondottak erre jórészt választ adnak.

A városvezetés kultúrát irányító politikája része az általános politikának. A „gazda” önmagával szellemi mecénásként támogatunk minden olyan törekvést, a város szellemi életében, mely a szocializmust iglenli és ez az alkotásokban is visszatükröződik. Maximálisan szabadkezet biztosítunk az alkotók és alkotó közösségek számára. Művészeink éljenek a lehetőséggel. Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy ez a le-

hetőség nagy felelősséget is jelent. Ami a város mecénás szerepét illeti, kétségtelen tény, hogy Szeged lehetne nagyonulabb, adhatna többet is a művészetnek. Eddig ennek korlátait mindenekelőtt a város anyagi lehetőségei és az önálló döntés szabadságának hiánya jelentette. Fügyelembe kell venni azonban, hogy itt szocialista mecénás szerepről van szó, egy művészi ág támogatása nem a városvezetés egyik vagy másik tagjának hobbija szerint alakul. Az állam pénzét felelősséggel, megfontoltan, szisztematikusan megtervezett művészet támogatására lehet fordítani. Mindig a pozitív tendenciákat kell felmérni és támogatni. Eppen a pozitív tendenciák támogatása céljából kezdeményeztük a Művelődésügyi Minisztériumnál, hogy a központi kulturális alap részbeni felosztása, valamint a Tanács és vállalatok erejéből hozzunk létre helyi kulturális alapot. Sokat segítené anyagilag, ha Szegedre települnének a művészek számára munkaalkalmat biztosító intézmények. Kezdeményeztük, hogy a Filmszinkron Vállalat és a televízió hozzon létre Szegeden is stúdiót.

A vitában szóba került, hogy Szeged a nagyvárossá alakulás folyamatát éli. Ténylegesen így van. A város fejlődésében az elmúlt években léptékváltás történt. A fejlődés dinamikája minden területen érezhető. Ez a felgyorsult tempó érzeteti hatását a kultúra minden ágában.

A fentiekben azt szerettem volna érzékelteni, hogy a város szellemi élete gazdag, a kultúra szinte minden területén alkotó tevékenység folyik. A karaktert meghatározni nem könnyű. Szerintem a város szellemi élete szempontjából legjelentősebb az egyetemen jelenléte. Az egyetemen és főiskolákon dolgozó adakémiások professzorok, a kb. ezer főt kitevő oktatói kar, a több ezer megjelenő közlemény, a közel 400 könyv, a tankönyvírás, a nemzetközileg is elismert kutatómunka, a több ezer egyetemi hallgató a fő sajátosság (karakter) Szegeden. Mindez egyben azt is jelenti, hogy Szegeden a szellem már nincsen palackban és nincs ad acta téve. Nem akarom ezzel a kultúra területén is meglevő súlyos gondjainkról a figyelmet elterelni, hiszen éppen a város fejlődésének felgyorsult tempója napról napra szűli az újabb problémákat.

Számomra a város szellemi életéről folyó vita főképpen abból a szempontból tanulságos, hogy azoknak, akiknek áttekintése van a város kulturális életének egészéről, sokkal többet kellene tenniük a közvélemény tájékoztatása érdekében. A most folyó vita szép példája ennek és jó kezdetet jelenthet. Szeged szellemi karakterének kialakítása, de ezen túlmenően a szellemi élet pezsgőbbé tétele azon is múlik, hogy a Délmagyarország felismeri-e a pozitív tendenciákat és felkarolja azokat. A megfelelő információ segít abban, hogy mindenkinek legyen rálátása a város kulturális életének egészére.

A vitában tanulságos számomra az is, hogy még mindig erősebb oldalunk a probléma felvetése, mint a megoldásra tett javaslattevés. Pedig egy ilyen vitának éppen az lenne a célja, hogy kollektív gondolkodás formájában segítse az illetékes fórumokat a helyes döntés meghozatalára. Másképpen — mint már említettem is — a vita könnyen öncélúvá válhat. Biztos vagyok abban, hogy éppen ez a kollektív gondolkodás Szeged szellemi életéről, járul hozzá az új szocialista jellegű karakter kialakításához.

PAPP GYULA